

การประเมินการพัฒนาศักยภาพกลุ่มอาชีพสตรีของ
ศูนย์เรียนรู้การพัฒนาสตรีและครอบครัว¹
The Capacity Development Evaluation of Women
Occupational Groups of Women and Family
Development Learning Center

Received 28 April 2023

Revised 18 July 2023

Accepted 20 July 2023

เพ็ญประภา กัทรานุกรม²

Phenprapha Pattaranukrom³

ภูงศ์ เสนานุช⁴

Puchong Senanuch⁵

เล็ก สมบัติ⁶

Lek Sombat⁷

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจและประเมินผลการพัฒนาศักยภาพ รวมถึงการจัดแบ่งกลุ่มอาชีพสตรีตามระดับศักยภาพกลุ่มอาชีพสตรีของ ศูนย์เรียนรู้การพัฒนาสตรีและครอบครัว เพื่อนำไปสู่การจัดทำข้อเสนอแนะเชิง นโยบายเพื่อยกระดับความสามารถกลุ่มอาชีพสตรี ใช้การวิจัยแบบผสมวิธีโดย

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพกลุ่มอาชีพสตรีของศูนย์เรียนรู้การพัฒนาสตรีและครอบครัว”

² รองศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ ประเทศไทย
E-mail: phenprap@tu.ac.th

³ Associate Professor Dr., Lecturer of Faculty of Social Administration, Thammasat University, Bangkok, Thailand.

⁴ รองศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ ประเทศไทย
E-mail: psenanuch@yahoo.com

⁵ Associate Professor Dr., Lecturer of Faculty of Social Administration, Thammasat University Thailand.

⁶ รองศาสตราจารย์, นักวิจัยอิสระ E-mail: leksombat@yahoo.com

⁷ Associate Professor, Independent Researcher.

การวิจัยเชิงปริมาณใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นกลุ่มอาชีพที่เข้าร่วมอบรมพัฒนาทักษะอาชีพกับศูนย์เรียนรู้การพัฒนาสตรีและครอบครัวทั้ง 8 แห่ง รวมทั้งหมด 274 กลุ่ม ส่วนการศึกษาเชิงคุณภาพใช้การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มอาชีพที่เข้าร่วมอบรมพัฒนาทักษะอาชีพกับศูนย์เรียนรู้การพัฒนาสตรีและครอบครัวทั้ง 8 แห่ง จำนวน 32 กลุ่ม และผู้ให้ข้อมูลเห็นว่าการพัฒนาศักยภาพกลุ่มอาชีพสตรีในชุมชนก่อให้เกิดประโยชน์แก่สตรีในการได้รับความรู้และทักษะด้านการอาชีพเพิ่มมากขึ้น นำไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์สู่การรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ การอนุรักษ์ ศิลปะภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถสร้างรายได้ให้แก่สตรีและครอบครัวส่งผลให้สตรีมีบทบาทและเห็นคุณค่าในตนเองมากขึ้น ครอบครัวมีความอบอุ่นและมีสัมพันธภาพที่ดีซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ผลการประเมิน ศักยภาพกลุ่มสตรีในชุมชน แบ่งเป็นกลุ่มสตรีที่มีศักยภาพในระดับมาก ปานกลางและน้อย โดยมีข้อเสนอแนะเพื่อยกระดับศักยภาพกลุ่มอาชีพสตรีในด้านการบริหารจัดการ การพัฒนาการผลิต การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ การส่งเสริมการตลาดและการประชาสัมพันธ์ รวมถึงการจัดสรรผลประโยชน์และกำไรให้แก่สมาชิกอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

คำสำคัญ: การประเมินการพัฒนาศักยภาพ, การฝึกอาชีพสตรีในชุมชน, การพัฒนาสตรีและครอบครัว

Abstract

The objectives of this study aimed to survey and evaluate the operational performance of capacity development of women occupational groups, to classify the women occupational groups

according to their capacity, and to prepare policy recommendations for elevating the capability of the women occupational group, whose most of the members are elderly people. The study was conducted on the basis of quantitative and qualitative study designs. As for the quantitative study, a questionnaire was used as the instrument for collecting data from 274 women occupational groups participating in the training for occupational skills development with 8 Women and Family Development Learning Centers. The qualitative study was conducted using group discussion and interviews with 32 groups and 3 management executives.

The results from the survey and operational performance evaluation of the capacity development of women occupational groups in communities were derived from 3 quality indicators, namely, the occupational training process of women occupational groups in communities, people participating in occupational training in communities, and the trainers themselves. Results of the capacity development of women occupational groups in communities revealed that this process enabled people participating in the training to gain more knowledge and skills, including generating more careers and income, ensured the products of the groups were assigned certified product standards, the preservation of art and local wisdom, strong family relationships, the promotion of women's roles and their self-esteem, and the strengthening of communities. As for capacity

evaluation results of the occupational training program, this data stemmed from 4 main aspects, namely, the context or environment evaluation, input evaluation, process evaluation, and output evaluation, with evaluation results displaying high levels in all aspects. Evaluation results and classification of women occupational groups in communities according to their capacity in 5 aspects found leadership, management and production development to have high levels of capacity while membership and marketing displayed moderate levels of capacity. Factors rendering the groups stable and strong were leadership, group unity, promotion and support from government agencies, working capital, and products carrying strong identity.

Keywords: The capacity development evaluation, Woman occupational training in communities, Women and family development

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรไทยในศตวรรษที่ 21 ทำให้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ (Super-aged society) โดยในปี พ.ศ.2565 ประเทศไทยมีจำนวนผู้สูงวัยอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี ซึ่งประชากรผู้สูงอายุมีมากถึง 12,116,199 คน คิดเป็นร้อยละ 18.3 ของประชากรทั้งหมด เพิ่มขึ้นจากปีที่แล้วร้อยละ 0.5 ขณะที่ผู้สูงอายุในไทยมีจำนวนเพิ่มขึ้น แต่อัตราการเกิดกลับลดลงและมีอัตราที่ช้ามาก สถานการณ์เด็กเกิดใหม่ของประเทศไทยขณะนี้ต่ำกว่า 600,000 รายต่อปี และในปี 2565

มีอัตราการเกิดอยู่ที่ร้อยละ 0.18 ซึ่งนับเป็นจำนวนที่น้อยมาก (ระบบสถิติทางการทะเบียน, 2565) ในขณะที่ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และการทางการแพทย์ ส่งผลให้สตรีมีอายุขัยเพิ่มขึ้น ส่งผลให้ประเทศไทยกำลังเผชิญกับการลดลงของจำนวนประชากรวัยแรงงาน และมีกลุ่มแรงงานที่เป็นผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น จากสถานการณ์ดังกล่าวประเทศไทยจำเป็นต้องเร่งให้มีการพัฒนาทุนมนุษย์ให้ทันต่อยุคดิจิทัล (Technology disruption) และการปรับวิถีการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ โดยเฉพาะภายหลังสถานการณ์แพร่กระจายของโรคอุบัติใหม่ไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) รัฐบาลได้กำหนดกรอบทิศทางของยุทธศาสตร์การพัฒนาศรี เพื่อตอบสนองความต้องการในการพัฒนาประเทศ และสร้างสังคมที่เท่าเทียมกัน โดยมีการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาศรีไว้ 5 แนวทาง ได้แก่ 1) ปรับเปลี่ยนเจตคติของสังคมในประเด็นความเสมอภาคเท่าเทียมกันระหว่างหญิงชาย 2) เสริมพลัง เพิ่มบทบาทการมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิตแก่สตรีทุกกลุ่มและทุกระดับ 3) พัฒนาเงื่อนไขและปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาศรีที่มีประสิทธิภาพและเสมอภาค 4) กำหนดมาตรการเฝ้าระวัง จัดปัจจัยเสี่ยงป้องกันคุ้มครองช่วยเหลือและเยียวยาและ 5) สร้างความเข้มแข็งของกลไกและกระบวนการพัฒนาศรี (กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2560) กรมกิจการสตรีและครอบครัว (สค.) โดยศูนย์เรียนรู้การพัฒนาศรีและครอบครัว 8 แห่งทั่วประเทศ ได้ดำเนินการพัฒนาศักยภาพกลุ่มอาชีพสตรีผ่านการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพสตรี ทั้งในสถาบันและในชุมชนให้แก่สตรีและสมาชิกในครอบครัวที่เป็นกลุ่มเปราะบางและประสบปัญหาเศรษฐกิจ รวมถึงได้รับผลกระทบและถูกเลิกจ้างจากสถานการณ์โรคอุบัติใหม่ไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) นอกจากนี้ยังได้เริ่มจัดตั้งศูนย์บริการแม่เลี้ยงเดี่ยวและครอบครัว

ภายในศูนย์เรียนรู้การพัฒนาสตรีและครอบครัวทั้ง 8 แห่ง เพื่อเป็นต้นแบบการดูแลครอบครัวแม่เลี้ยงเดี่ยวอย่างเป็นระบบและครบวงจร

กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว ได้กำหนดโครงการสำคัญตามแผนแม่บทเฉพาะกิจ ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติอันเป็นผลมาจากสถานการณ์โควิด-19 คือ “โครงการพัฒนาทักษะอาชีพแก่สตรีและครอบครัวสู่ความยั่งยืนของสตรีและครอบครัว” โดยมีกิจกรรมที่สำคัญ คือ การพัฒนาทักษะอาชีพในชุมชน ภายใต้โครงการสร้างชีวิตใหม่ให้สตรีและครอบครัว 104 วัน โครงการรวมกลุ่มประกอบอาชีพ 110 วัน และโครงการเสริมสร้างโอกาสในการดำเนินธุรกิจแก่สตรี เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานของกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว รวมถึงสนับสนุนภารกิจของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จึงได้กำหนดให้ทำการศึกษาการพัฒนาศักยภาพกลุ่มอาชีพสตรีของศูนย์เรียนรู้การพัฒนาสตรีและครอบครัว เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการดำเนินงาน และสร้างข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการยกระดับความสามารถในการแข่งขันของกลุ่มอาชีพสตรี ตลอดจนการพัฒนางานของศูนย์เรียนรู้การพัฒนาสตรีและครอบครัวให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสำรวจและประเมินผลการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาศักยภาพกลุ่มอาชีพสตรีของศูนย์เรียนรู้การพัฒนาสตรีและครอบครัว
2. เพื่อประเมินและจัดแบ่งกลุ่มอาชีพสตรีตามระดับศักยภาพ
3. เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อยกระดับความสามารถกลุ่มอาชีพสตรี

วิธีการศึกษา

ใช้วิธีการศึกษาเชิงปริมาณในการสำรวจและประเมินผลการดำเนินงาน เพื่อการพัฒนาศักยภาพกลุ่มอาชีพสตรีในชุมชน การประเมินระดับศักยภาพ หลักสูตรฝึกอบรม และการประเมินระดับศักยภาพกลุ่มอาชีพสตรีในชุมชน และใช้การศึกษาเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาผลการพัฒนาศักยภาพกลุ่มอาชีพสตรีในชุมชนและการยกระดับศักยภาพของกลุ่มอาชีพสตรีในชุมชน โดยมีกลุ่มตัวอย่าง และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลครอบคลุมผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติงาน และสมาชิกกลุ่มอาชีพที่เข้าร่วมอบรมพัฒนาทักษะอาชีพกับศูนย์เรียนรู้การพัฒนาสตรีและครอบครัว ตามโครงการสร้างชีวิตใหม่ให้สตรีและครอบครัว 104 วัน โครงการรวมกลุ่มประกอบอาชีพ 110 วัน และโครงการเสริมสร้างโอกาสในการดำเนินธุรกิจแก่สตรี ระหว่างปี พ.ศ.2560-2564 ทั้งนี้ได้จัดเก็บข้อมูลตามพื้นที่ปฏิบัติงานของศูนย์เรียนรู้การพัฒนาสตรีและครอบครัวใน 4 ภาค ซึ่งในการศึกษาเชิงปริมาณนั้นใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างจากกลุ่มอาชีพที่เข้าร่วมอบรมอาชีพกับศูนย์เรียนรู้การพัฒนาสตรีและครอบครัว ทั้ง 8 แห่ง รวมทั้งหมด 274 กลุ่ม ซึ่งเป็นตัวแทนกลุ่มอาชีพสตรีที่ดำเนินกิจกรรมกับศูนย์เรียนรู้การพัฒนาสตรีและครอบครัวทั้ง 8 แห่งอย่างต่อเนื่อง โดยกำหนดโควตาให้แต่ละ 50 กลุ่ม รวม 400 กลุ่ม แต่ได้รับตอบกลับจำนวน 274 กลุ่ม คิดเป็นร้อยละ 68.5 และใช้การวิเคราะห์ผลเชิงปริมาณด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อการวิจัยด้านสังคมศาสตร์ (Statistic Package for Social Science: SPSS) ทั้งนี้แบบสอบถามมีค่าดัชนีความสอดคล้องหรือค่า IOC (The Index of Item Objective Congruence) เท่ากับ 0.09 ส่วนการศึกษาเชิงคุณภาพใช้แบบสนทนากลุ่ม และแนวสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มอาชีพที่เข้าร่วมอบรมพัฒนาทักษะอาชีพกับศูนย์เรียนรู้การพัฒนาสตรีและครอบครัว ทั้ง 8 แห่ง จำนวน 32 กลุ่ม และผู้ให้

สัมภาษณ์เชิงลึกในระดับผู้บริหารของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จำนวน 3 คน ที่เกี่ยวข้องกับนโยบายด้านการฝึกอาชีพของศูนย์เรียนรู้การพัฒนาสตรีและครอบครัวโดยตรงในระดับสูงสุด ได้แก่ อธิบดีกรม รองอธิบดี และ ผู้อำนวยการกอง

ผลการวิจัย

“การศึกษาการพัฒนาศักยภาพกลุ่มอาชีพสตรีของศูนย์เรียนรู้การพัฒนาสตรีและครอบครัว” มีข้อค้นพบและนำไปสู่ประเด็นในการนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์และการอภิปรายผล ดังนี้

1. การประเมินผลการดำเนินงานการพัฒนาศักยภาพกลุ่มอาชีพสตรีในชุมชน

ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย โครงการฝึกอาชีพ 3 ประเภทหลัก คือ โครงการสร้างชีวิตใหม่ให้สตรีและครอบครัว 104 วัน โครงการรวมกลุ่มประกอบอาชีพ 110 วัน และโครงการเสริมสร้างโอกาสในการดำเนินธุรกิจแก่สตรี โดยกำหนดการประเมินใน 3 ด้าน คือ 1) กระบวนการฝึกอาชีพของกลุ่มสตรีในชุมชน 2) ผู้เข้ารับการฝึกอาชีพในชุมชน และ 3) วิทยากรผู้ฝึกอบรม ผลการศึกษาพบประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

1.1 โครงการสร้างชีวิตใหม่ให้สตรีและครอบครัว 104 วัน พบว่าเป็นโครงการที่มีกระบวนการฝึกอบรมอาชีพที่มีความเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย เนื่องจากมีการฝึกอบรมอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มสตรีในชุมชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย มีการเปิดโอกาสให้สตรีกลุ่มเป้าหมายได้เสนออาชีพที่จะฝึกอบรมร่วมกันเลือกและตัดสินใจ โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน การฝึกอบรมที่ดำเนินการจัดขึ้นในชุมชนของตนเองไม่

ต้องออกไปนอกชุมชน โดยการสนับสนุนจากศูนย์เรียนรู้ฯ ทั้งความรู้ คำแนะนำ การกำหนดแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน และมีเงินทุนสนับสนุนในระหว่างที่ฝึกอบรม ทำให้การฝึกอบรมอาชีพดังกล่าวสามารถสร้างงานสร้างอาชีพและรายได้ให้กับสตรีได้เมื่อสำเร็จการฝึกอบรมอาชีพ ส่วนผู้เข้ารับการฝึกอาชีพในชุมชนตามโครงการสร้างชีวิตใหม่ให้สตรีและครอบครัว 104 วัน เป็นกลุ่มสตรีในชุมชนซึ่งเป็นกลุ่มที่ต้องการโอกาสในการมีรายได้เพิ่มเพื่อช่วยเหลือตนเองและครอบครัว หรือต้องการมีรายได้พึ่งพาตนเอง รวมถึงต้องการพัฒนาศักยภาพและมีพลังในตนเอง การได้รับความรู้ได้ฝึกทักษะในอาชีพทำให้สตรีเห็นคุณค่าในตนเอง มีความสุขมากขึ้นเนื่องจากสามารถทำงานมีรายได้ ไม่ต้องออกไปหางานทำภายนอกชุมชนหรือจังหวัด ส่งผลให้ครอบครัวมีความอบอุ่น และชุมชนมีความเข้มแข็ง การคัดเลือกวิทยากรมีความเหมาะสมกับหลักสูตร ทั้งวิทยากรที่ศูนย์เรียนรู้ฯ พิจารณาจัดหาให้ และวิทยากรที่กลุ่มอาชีพสตรีในชุมชนร่วมกันพิจารณาจัดหามาเอง กล่าวคือเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถเป็นที่ยอมรับในชุมชน โดยเฉพาะวิทยากรที่กลุ่มอาชีพสตรีในชุมชนเป็นผู้เสนอเลือกนั้น ส่วนใหญ่เป็นปราชญ์ชาวบ้านหรือเป็นผู้ที่ทำงานในด้านนั้นๆ มาอย่างยาวนาน จากรุ่นสู่รุ่น โดยมีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการคัดเลือกวิทยากรประจำกลุ่มพร้อมกำหนดคุณสมบัติของวิทยากรในแต่ละหลักสูตรไว้อย่างชัดเจน พร้อมกับมีการประกาศรับสมัครกำหนดวันสัมภาษณ์ ประกาศผล และรายงานตัวเพื่อทำสัญญาจ้าง นอกจากนี้ยังมีการประเมินผลวิทยากรโดยใช้แบบสอบถามวัดความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรม และสรุปรายงานความพึงพอใจ เพื่อนำไปแก้ไขปรับปรุงพัฒนาให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง

1.2 โครงการรวมกลุ่มประกอบอาชีพ 110 วัน พบว่า เป็นโครงการที่มีกระบวนการฝึกอบรมที่มีความเหมาะสมเช่นเดียวกัน เหตุผล คือ เป็นโครงการ

ที่ต่อเนื่องจากโครงการสร้างชีวิตใหม่ให้สตรีและครอบครัว 104 วัน ที่สมาชิกกลุ่มมีความคุ้นเคยกัน มีการช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยและร่วมมือกันมาเป็นช่วงระยะเวลาพอสมควร ทำให้กลุ่มมั่นใจว่ากลุ่มอาชีพจะมีการดำเนินงานได้ต่อเนื่องและเข้มแข็งยิ่งขึ้น และการที่ศูนย์เรียนรู้การพัฒนาสตรีและครอบครัว ให้เงินอุดหนุนผ่านผู้มีบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ เป็นการท้าทายให้กลุ่มต้องพัฒนาศักยภาพด้านการบริหารจัดการทั้งการเงิน การสร้างความร่วมมือของสมาชิกกลุ่ม การสร้างความต่อเนื่องของอาชีพที่จะสร้างรายได้ มีตลาดจำหน่ายผลิตภัณฑ์มากขึ้น ดังนั้นกลุ่มสตรีที่เข้ารับการอบรมในโครงการนี้จึงเป็นกลุ่มที่มีพื้นฐานความรู้และทักษะจากโครงการสร้างชีวิตใหม่ให้สตรีและครอบครัว 104 วันมาแล้ว สมาชิกกลุ่มจึงยังคงมีความสัมพันธ์กันในกลุ่ม มีประสบการณ์ในการทำงานหรือร่วมบริหารจัดการภายในกลุ่มกันมาบ้างแล้ว จนบางกลุ่มมีความเข้มแข็งและมีผลงานเป็นที่ยอมรับ สามารถจำหน่ายผลผลิตของกลุ่มได้ตามที่วางแผนไว้ และการได้รับเงินทุนสนับสนุนก็เป็นการต่อยอดการผลิตของกลุ่มที่สำคัญ โดยสมาชิกกลุ่มนำเงินทุนมาใช้ในการดำเนินงานของกลุ่มทั้งการจัดซื้อวัตถุดิบ การซื้ออุปกรณ์เครื่องใช้ในการผลิต ยังทำให้สมาชิกกลุ่มได้มีงานทำมากขึ้น มีรายได้เพิ่มขึ้น และมีคุณภาพชีวิตในชุมชนที่ดีขึ้น กลุ่มที่ผ่านการอบรมตามโครงการนี้สามารถยกระดับเป็นกลุ่มอาชีพสตรีในชุมชน สามารถสร้างแบรนด์พัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ของกลุ่ม สร้างและขยายเครือข่ายต่อไปได้

1.3 โครงการเสริมสร้างโอกาสในการดำเนินธุรกิจแก่สตรี เป็นกระบวนการฝึกอบรมต่อเนื่องที่มีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มศักยภาพสมาชิกกลุ่มอาชีพสตรีในด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และเพิ่มช่องทางในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ให้มากขึ้น การจัดโครงการของแต่ละพื้นที่ที่มีความยืดหยุ่น สามารถปรับตามเงื่อนไขของพื้นที่และคณะกรรมการในศูนย์เรียนรู้การพัฒนาสตรีและครอบครัว

เช่น จำนวนผู้เข้ารับการอบรม ระยะเวลาของแต่ละกิจกรรมระหว่างการจัดโครงการ วิทยาการและเนื้อหาหลักสูตร รวมถึงมีสถานที่จัดอบรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เข้ารับการอบรม ส่งผลให้สมาชิกกลุ่มผู้เข้าร่วมการฝึกอบรมมีความมั่นใจในการใช้อุปกรณ์เทคโนโลยีมากขึ้น มีความภาคภูมิใจในตนเองเป็นที่ยอมรับของกรรมการและสมาชิก มีความเข้าใจถึงช่องทางการพัฒนาแบรนด์ผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม บางกลุ่มสามารถทำให้ผลิตภัณฑ์ได้รับการรับรองมาตรฐาน และได้ช่วยให้กลุ่มมีช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มเพิ่มขึ้น แต่ก็มีประเด็นท้าทายสมาชิกกลุ่มสตรีในการแสวงหาสมาชิกที่เป็นคนรุ่นใหม่เพื่อเข้ามาสนับสนุนด้านการออกแบบแบรนด์ และผลิตภัณฑ์ที่มีความทันสมัย รวมถึงการใช้เทคโนโลยีในช่องทางการตลาดของกลุ่มเพื่อให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายมากขึ้น โดยเฉพาะในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดต่อเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) ยังต้องพัฒนาความรู้ให้แก่ผู้เข้ารับการอบรมให้เท่าทันสถานการณ์มากขึ้น โครงการนี้มีความยืดหยุ่นในการจัดหาวิทยากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญจากหน่วยงานเฉพาะด้าน มีสื่อและวิธีการสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหาในการพัฒนาความรู้และทักษะกลุ่มสตรีที่มีความแตกต่าง หลากหลาย

2. ผลการพัฒนาศักยภาพกลุ่มอาชีพสตรีในชุมชน

การศึกษาผลการพัฒนาศักยภาพกลุ่มอาชีพสตรีในชุมชนใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มอาชีพสตรีในชุมชนเกี่ยวกับการเข้าร่วมโครงการฝึกอาชีพในชุมชน พบว่าการจัดโครงการฝึกอาชีพลงไปสู่ชุมชนโดยใช้แนวคิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนเป็นสิ่งสำคัญ ทำให้เกิดประโยชน์ต่อกลุ่มสมาชิกทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยมีประเด็นที่สำคัญดังนี้

2.1 ผู้เข้าร่วมการฝึกอบรมมีความรู้และทักษะเพิ่มมากขึ้น โครงการอบรมอาชีพเปิดโอกาสให้สตรีในชุมชนที่ประสบปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจ

รวมกลุ่มกันฝึกอบรมอาชีพทำให้มีความรู้และทักษะอาชีพที่เป็นประโยชน์ต่อการมีงานทำมีอาชีพส่งผลต่อความรู้สึกมั่นคง สามารถพึ่งตนเองได้

2.2 การสร้างงานสร้างรายได้ให้แก่กลุ่มสตรีในชุมชน โครงการอบรมอาชีพทำให้กลุ่มสตรีผู้เข้าร่วมการฝึกอบรมอาชีพในชุมชนมีงานทำ มีรายได้เพื่อจุนเจือครอบครัว ใช้เวลาว่างในการผลิตผลิตภัณฑ์ส่งให้กับกลุ่มอาชีพเพื่อเป็นรายได้เสริม

2.3 กลุ่มสามารถผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มจนได้รับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ เช่น มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) OTOP ระดับ 3-5 ดาว การจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน และได้รับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ผ้าไหมไทย ตรานกยูงพระราชทาน เป็นต้น

2.4 การอนุรักษ์ศิลปภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่สืบทอดความรู้จากบรรพบุรุษมีลักษณะที่เป็น อัตลักษณ์เฉพาะตัวและมีเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น ความเป็นธรรมชาติและมีความโดดเด่น

2.5 ครอบครัวมีความอบอุ่น และมีสัมพันธ์ภาพที่ดีในครอบครัว การรวมกลุ่มอาชีพและได้ประกอบอาชีพภายในชุมชน เป็นการช่วยให้ครอบครัวมีความอบอุ่น และมีสัมพันธ์ภาพที่ดีในครอบครัว

2.6 การรวมกลุ่มอาชีพช่วยส่งเสริมบทบาทและการมีคุณค่าในสตรีทั้งในด้านการมีงานทำ การช่วยเหลือครอบครัว และการมีกลุ่มมีกิจกรรมช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน

2.7 การส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สมาชิกของกลุ่มอาชีพมีความเข้าใจกันและกันเป็นอย่างดี ช่วยต่อการพัฒนาและการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน สมาชิกกลุ่มพร้อมที่จะจัดการปัญหาของตนเองและชุมชน โดยให้ความร่วมมือ

และมีส่วนร่วมในกิจกรรมทั้งในทางความคิด การวางแผน การตัดสินใจและการติดตามประเมินผลกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนร่วมกัน

3. ผลการประเมินระดับศักยภาพหลักสูตรฝึกอบรม

การศึกษาผลการประเมินระดับศักยภาพหลักสูตรฝึกอบรม ใช้วิธีการศึกษาเชิงปริมาณ โดยเก็บข้อมูลจากสมาชิกกลุ่มอาชีพต่างๆ จำนวนทั้งสิ้น 223 กลุ่ม จำแนกตามประเภทของผลิตภัณฑ์ ได้แก่ กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้า กลุ่มผลิตภัณฑ์เครื่องแต่งกาย กลุ่มผลิตภัณฑ์อาหารและเครื่องดื่ม กลุ่มผลิตภัณฑ์ของใช้ /ของตกแต่ง /ของที่ระลึก และกลุ่มที่ผลิตผลิตภัณฑ์มากกว่าหนึ่งประเภท พบว่าสมาชิกกลุ่มสตรีร้อยละ 90.9 เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 51-60 ปีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 42.7 โดยอายุเฉลี่ย 52.3 ปี มีตำแหน่งในกลุ่มอาชีพเป็นประธานกลุ่มอาชีพ ร้อยละ 76.3 และเป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพที่อยู่ในพื้นที่ศูนย์เรียนรู้การพัฒนาศตริและครอบครัวภาคใต้ จังหวัดสงขลา มากที่สุด ร้อยละ 16.1 รองลงมาร้อยละ 15.0 อยู่ในพื้นที่ศูนย์เรียนรู้การพัฒนาศตริและครอบครัว จังหวัดเชียงราย นอกนั้นอยู่ในพื้นที่ศูนย์เรียนรู้การพัฒนาศตริและครอบครัวในพื้นที่อื่น ทั้งนี้การประเมินศักยภาพหลักสูตรฝึกอบรมอาชีพดังกล่าว กำหนดประเด็นในการประเมิน 4 ประเด็น ได้แก่ 1) การประเมินบริบทหรือสภาวะแวดล้อม 2) การประเมินปัจจัยนำเข้า 3) การประเมินกระบวนการ และ 4) การประเมินผลผลิต โดยมีผลการศึกษาดังนี้

3.1 การประเมินหลักสูตรด้านบริบทหรือสภาวะแวดล้อมภาพรวมพบว่า หลักสูตรมีบริบทหรือสภาวะแวดล้อมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากทุกข้อ (ค่าเฉลี่ย 4.05) โดยประเมินให้หลักสูตรมีความสอดคล้องกับความต้องการของสมาชิกกลุ่มและสภาพแวดล้อมของพื้นที่เป็นข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ในขณะที่

การประเมินในประเด็นหลักสูตรส่งเสริมความรู้และทักษะตรงกับความต้องการของตลาดเป็นข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

3.2 การประเมินปัจจัยนำเข้าภาพรวม พบว่า หลักสูตรมีปัจจัยนำเข้ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากทุกข้อ (ค่าเฉลี่ย 4.04) โดยประเมินให้สถานที่ฝึกอบรมมีความเหมาะสมกับจำนวนผู้เข้าร่วมอบรมเป็นข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด และประเมินให้วัสดุ อุปกรณ์ในการฝึกอบรมมีความทันสมัยและมีจำนวนเพียงพอต่อผู้เข้าร่วมอบรมเป็นข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

3.3 การประเมินกระบวนการภาพรวม พบว่า หลักสูตรมีกระบวนการมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากทุกข้อ (ค่าเฉลี่ย 4.12) โดยประเมินให้วิทยากรและครูฝึกอบรมมีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้และทักษะแก่ผู้เข้าร่วมอบรมเป็นข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด และประเมินให้หลักสูตรมีการทดสอบ และวัดผลการฝึกอบรมครอบคลุมวัตถุประสงค์เป็นข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

3.4 การประเมินผลผลิตภาพรวม พบว่า หลักสูตรมีผลผลิตมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากทุกข้อ (ค่าเฉลี่ย 4.02) โดยประเมินให้ผู้เข้าร่วมอบรมสามารถนำความรู้ไปประกอบอาชีพ เป็นข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด และประเมินให้ผู้เข้าร่วมอบรมสามารถพัฒนามาตรฐานการบริหาร/มาตรฐานสินค้าเพื่อการแข่งขันเป็นข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

4. ผลการประเมินระดับศักยภาพกลุ่มอาชีพสตรีในชุมชน

การศึกษาผลการประเมินระดับศักยภาพกลุ่มอาชีพสตรีในชุมชน ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ โดยกำหนดประเด็นในการประเมิน 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านผู้นำ 2) ด้านการบริหารจัดการ 3) ด้านสมาชิก 4) ด้านการพัฒนาการผลิต และ 5) ด้านการตลาด มีสาระสำคัญดังนี้

4.1 ศักยภาพด้านผู้นำ พบว่า กลุ่มสตรีมีผู้นำที่มีศักยภาพในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.15 โดยเฉพาะในประเด็นผู้นำมีการกระจายผลประโยชน์ให้กับสมาชิกอย่างเป็นธรรม มีวิสัยทัศน์ สามารถเป็นผู้นำในการจัดการกลุ่ม การสร้างความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกชุมชน และการกระจายผลประโยชน์ให้กับสมาชิกมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด

4.2 ศักยภาพด้านการบริหารจัดการ พบว่า กลุ่มสตรีมีศักยภาพในการบริหารจัดการในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.09 ประกอบด้วยการมีคณะกรรมการแบ่งหน้าที่อย่างชัดเจน การมีแผน และดำเนินการตามแผนได้ รวมถึงการมีระบบการเงินและบัญชีที่โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้

4.3 ศักยภาพด้านสมาชิก พบว่า สมาชิกกลุ่มสตรีมีศักยภาพระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.62 กรรมการและสมาชิกกลุ่มมีความรับผิดชอบร่วมกัน มีการรับรู้ การตัดสินใจและวางแผนร่วมกัน ส่วนการจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกกลุ่ม โดยเฉพาะด้านสมาชิกมีรายได้จากการรวมกลุ่มประกอบอาชีพ อย่างมั่นคง (อย่างน้อยคนละ 3,000 บาท /คน /เดือน) มีค่าเฉลี่ยในระดับน้อยกว่าทุกด้าน

4.4 ศักยภาพด้านการพัฒนาการผลิต พบว่า กลุ่มสตรีมีศักยภาพในการพัฒนาการผลิตในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.73 ในด้านความสามารถผลิตสินค้าได้ตามเป้าหมาย ทั้งจำนวนและคุณภาพ รวมถึงการนำเทคโนโลยี และองค์ความรู้ใหม่ๆ มาใช้ มีการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่ทันสมัย มีรูปแบบหลากหลาย

4.5 ศักยภาพด้านการตลาด พบว่า กลุ่มสตรีมีศักยภาพด้านการตลาดในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.37 ในด้านสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชน

และการส่งเสริมการตลาดสำหรับสินค้า นอกเหนือจากการขายหน้าร้าน เช่น การขายออนไลน์ การโฆษณาประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ

อย่างไรก็ดีในการจัดแบ่งกลุ่มอาชีพสตรีนั้น คณะวิจัยได้กำหนดเกณฑ์การประเมินเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ศักยภาพระดับมาก ปานกลาง และน้อย วัดจากค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นของผู้ตอบที่ประเมินศักยภาพของกลุ่มอาชีพของกลุ่มตนเองใน 5 ด้าน คือ 1) ด้านผู้นำ 2) ด้านการบริหารจัดการ 3) ด้านสมาชิก 4) ด้านการพัฒนาการผลิต และ 5) ด้านการตลาด ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มอาชีพสตรีฯ ส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 58.40 มีศักยภาพในระดับมาก (กลุ่ม A) รองลงมาร้อยละ 40.90 มีศักยภาพในระดับปานกลาง (กลุ่ม B) และมีเพียงร้อยละ 0.70 ที่มีศักยภาพในระดับน้อย (กลุ่ม C)

สาระสำคัญตามระดับศักยภาพของกลุ่มอาชีพ มีดังนี้

กลุ่มอาชีพสตรีที่มีศักยภาพระดับมาก (กลุ่ม A) หมายถึง การที่กลุ่มอาชีพสตรีมีความสามารถในการมีผู้นำที่มีความเป็นผู้นำระดับสูง กลุ่มมีการบริหารจัดการที่ดี เป็นกลุ่มที่มีอุดมการณ์มีแนวคิดมองอนาคตข้างหน้าร่วมกัน มีสมาชิกที่มีความเข้มแข็งมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของสมาชิก มีบรรยากาศที่เป็นมิตร มีความรักเอื้ออาทร มีการสื่อสารแนวราบ มีผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาดอย่างต่อเนื่อง มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มให้เป็นที่ต้องการของตลาดอยู่เสมอ และมีความสามารถในการหาช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มได้

กลุ่มที่มีศักยภาพระดับปานกลาง (กลุ่ม B) หมายถึง กลุ่มอาชีพสตรีที่ขาดการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ มีข้อจำกัดในบางด้านที่ยังไม่สามารถทำกิจกรรมของกลุ่มให้บรรลุเช่น บางกลุ่มมีผู้นำที่ดี มีคณะกรรมการ

ร่วมกันบริหารแต่สมาชิกให้ความร่วมมือน้อย ช่องทางจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม
ยังไม่แพร่หลายเพียงพอ

กลุ่มที่มีศักยภาพระดับน้อย (กลุ่ม C) หมายถึง กลุ่มอาชีพสตรีที่มี
ปัญหาอุปสรรคในหลายด้าน อาทิ ผู้นำมีความสามารถแต่กรรมการและสมาชิก
มีส่วนร่วมน้อย มีข้อจำกัดด้านเงินทุนของกลุ่ม ขาดทุนในการประกอบอาชีพ
ขาดปัจจัยการผลิต มีผลิตภัณฑ์ของกลุ่มแบบเดิมๆ ขาดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้
ทันสมัยขาดความรู้และขาดทักษะอาชีพ กลุ่มมีกิจกรรมทำอาชีพไม่ต่อเนื่อง

5. การยกระดับศักยภาพของกลุ่มอาชีพสตรีในชุมชน มีแนวทาง
ดำเนินดังนี้

5.1 ด้านการบริหารจัดการ กลุ่มต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม
ในการดำเนินงานของกลุ่มของสมาชิก รวมถึงการมีกิจกรรมกลุ่มอย่างต่อเนื่อง
การแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเหมาะสม เป็นธรรม สมาชิกมีความพึงพอใจ
มีกฎระเบียบที่เป็นที่ยอมรับของทุกคน กลุ่มอาชีพสตรีต้องให้ความสำคัญใน
การมีแผนการดำเนินงานและมีการดำเนินงานตามแผน นอกจากนี้หน่วยงานที่
เกี่ยวข้องต้องมีการกำกับ ติดตาม และตรวจสอบการดำเนินงาน เพื่อให้
คำแนะนำช่วยเหลือด้านวิชาการและการบริหารจัดการอย่างสม่ำเสมอ

5.2 ด้านการพัฒนาการผลิต ต้องมีผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ สามารถ
ผลิตได้ตามเป้าหมาย และมีความหลากหลายของผลผลิต มีการออกแบบอย่าง
สร้างสรรค์ ทันสมัย กลุ่มมีการพัฒนาต่อยอดของผลิตภัณฑ์ได้สอดคล้องกับ
ความต้องการของผู้บริโภคและได้รับการส่งเสริมให้มีความสามารถในการนำ
เทคโนโลยี และองค์ความรู้ใหม่มาใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์

5.3 ด้านการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ ต้องมีการคัดวัตถุดิบในการผลิตที่มี
คุณภาพ คำนึงถึงความปลอดภัยและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การใช้

วัตถุดิบธรรมชาติ การใช้ภูมิปัญญา หรือวัฒนธรรมชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เช่น การหมักโคลนผ้า การออกแบบบรรจุภัณฑ์ และรูปแบบผลิตภัณฑ์ ที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด มีการนำเทคโนโลยีหรือองค์ความรู้ใหม่ๆ มาใช้ในการดำเนินงาน และมีการสนับสนุนให้ขอเครื่องหมายรับรองคุณภาพ เช่น มผช. อย. ฮาลาล เป็นต้น

5.4 ด้านการส่งเสริมการตลาดและการประชาสัมพันธ์ ต้องสร้างโอกาสในการรับรู้ และการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอาชีพที่หลากหลายและทุกช่องทาง โดยการประชาสัมพันธ์ มีสถานที่ในการวางขายผลิตภัณฑ์ อาจเป็นที่ทำการกลุ่ม ตลาดในชุมชน ร้านโอท็อป ร้านค้าในโรงแรม/ที่พัก/แหล่งท่องเที่ยว ร้านจำหน่ายของฝาก จุดพักนักท่องเที่ยว งานแสดงสินค้าของหน่วยงานราชการ เช่น ที่ว่าการอำเภอ หรือศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรม งานแสดงสินค้าภาคเอกชน รวมถึงมีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ แผ่นพับ ใบปลิว และการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อออนไลน์ เช่น เว็บไซต์ เฟซบุ๊ก อิน스타그램 เป็นต้น

5.5 ด้านการจัดสรรผลประโยชน์และกำไร ควรจัดในรูปแบบสวัสดิการที่สมาชิกได้รับเพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจในการรวมกลุ่ม ทั้งนี้สวัสดิการที่กลุ่มอาจจัดให้มี ได้แก่ การจัดฌาปนกิจ ค่ารักษาพยาบาล ทุนการศึกษา จัดทำประกันชีวิต ค่าอาหารและเครื่องดื่ม ซื้และซ่อมวัสดุอุปกรณ์การผลิต ส่งเสริมและพัฒนาคณะกรรมการและสมาชิก เช่น ศึกษาดูงาน ให้กู้ยืมเงิน ค่าตอบแทนคณะกรรมการ ค่าตอบแทนผู้จำหน่ายสินค้า การให้สมาชิกยืมเงินเป็นทุนหมุนเวียนการจัดสรรเป็นทุนของกลุ่ม และการปันผลให้สมาชิก

การอภิปรายผล

จากผลการศึกษาการดำเนินงานพัฒนาศักยภาพของกลุ่มอาชีพสตรีในชุมชน โดยการการสร้างและพัฒนาจากความสนใจและความต้องการของกลุ่มสตรีในชุมชนเอง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสตรีผู้สูงอายุที่ต้องการมีอาชีพและต้องการหารายได้เพื่อสนับสนุนช่วยเหลือครอบครัวและการพึ่งตนเองให้ได้มากที่สุด ประกอบกับการประสานงานกับผู้นำชุมชนและผู้นำในพื้นที่ทำให้กลุ่มสตรีที่มีอยู่แล้วในชุมชนแต่อาจยังขาดการส่งเสริมสนับสนุนโดยใช้การฝึกอาชีพเป็นเครื่องมือทำให้มีการรวมกลุ่มที่มีความเข้มแข็ง ตื่นตัวและมารวมกลุ่มกันอย่างมีเป้าหมาย อย่างไรก็ตามจากการถอดบทเรียนกลุ่มสตรีที่ประสบผลสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมการสร้างอาชีพให้แก่สตรีที่เป็นสมาชิกกลุ่มได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืนนั้น หลักสูตรต้องให้ความสำคัญในการฝึกอบรมที่มีความสอดคล้องกับความต้องการของสมาชิกกลุ่มและสภาพของพื้นที่ รวมทั้งส่งเสริมความรู้และทักษะตรงกับความต้องการของตลาด อย่างไรก็ตาม Oliva (1992) เสนอว่าหลักสูตรที่ดีควรยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และควรมีการประเมินหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะทำให้ทราบว่าหลักสูตรมีความเหมาะสม ทันสมัย ตรงกับความต้องการของตลาดมากน้อยเพียงใด (Ornstein & Hunkins, 2013 อ้างถึงใน Patphol, 2015)

นอกจากนี้ยังมีปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้กลุ่มมีความมั่นคงและเข้มแข็งสามารถดำเนินกิจกรรมได้ตามเป้าหมาย ส่งผลให้สมาชิกกลุ่มสามารถพึ่งตนเองได้นั้น ได้แก่ ประธานหรือผู้นำกลุ่มที่เสียสละและเข้มแข็ง ผู้นำการบริหารกลุ่มด้วยหลักธรรมาภิบาล โดยเฉพาะหลักความโปร่งใส การปฏิบัติตามกฎ กติกาของกลุ่ม การทำให้สมาชิกมีความเชื่อถือ นอกจากผู้นำกลุ่มหรือประธานแล้วความสามัคคีของสมาชิกกลุ่มก็มีความสำคัญการอยู่ร่วมกันของกลุ่มควรเป็น

ความสัมพันธ์แบบพี่น้องช่วยเหลือกัน สามารถดักเตือนพูดคุยกันได้ ในยามที่มีปัญหา สอดคล้องกับ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (2558) ที่กล่าวว่า องค์ประกอบที่ทำให้กลุ่มในชุมชนสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ คนในกลุ่มที่มีแนวคิดเดียวกันและมองเห็นอนาคตข้างหน้าร่วมกัน มีเป้าหมายเดียวกันหรือมีผลประโยชน์ร่วมกัน การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในการบริหารจัดการ กิจกรรมการดำเนินงานของกลุ่มมีความเหมาะสมสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของสมาชิก บรรยากาศที่เป็นมิตร มีความรัก เอื้ออาทร สมานฉันท์และสามัคคี ระบบการสื่อสารของกลุ่มควรเป็นแนวราบ มีผู้นำมีวิสัยทัศน์และเข้มแข็ง สมาชิกกลุ่มพร้อมที่จะจัดการปัญหาของตนเอง และชุมชน สอดคล้องกับผลการศึกษาของ พิชิต วงศ์คำ (2551) ที่พบว่า ความเข้มแข็งของกลุ่มสตรีทอผ้าไหม บ้านหนองตาไก่ เกิดจากการบริหารจัดการ ประกอบด้วยการมีโครงสร้างการบริหารงานกลุ่มที่ชัดเจน มีการมอบหมายหน้าที่และผู้รับผิดชอบ การมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มในการเลือกคณะกรรมการ การควบคุม ตรวจสอบ การแบ่งปันผลประโยชน์ การมีผู้นำที่มีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ เสียสละ และโปร่งใส ตลอดจนการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน

อย่างไรก็ดีเงินทุนหมุนเวียนในการบริหารกิจการกลุ่มก็เป็นปัจจัยสำคัญและจำเป็น ซึ่งเงินทุนหมุนเวียนในกลุ่มนั้นควรเกิดขึ้นจากความสามารถในการบริหารจัดการของผู้นำกลุ่ม สอดคล้องกับการศึกษาของ กรรณิการ์ ท่ามา (2557) ที่พบว่า เงินทุนหมุนเวียนเป็นสิ่งสำคัญในการผลิตสินค้าของกลุ่มอาชีพสตรี หน่วยงานภาครัฐควรให้การสนับสนุนด้านงบประมาณในช่วงต้นของการดำเนินงานของกลุ่มเพื่อให้กลุ่มสามารถดำเนินการและพัฒนาต่อไป

ส่วนด้านการมีผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของตนเองนั้น เป็นการสร้างความภาคภูมิใจให้แก่สมาชิก สอดคล้องกับการศึกษาของ นภาพรณ พัฒนฉัตรชัย (2555) ที่สนับสนุนให้นำทุนทางปัญญาที่มีอยู่ในชุมชน มาประยุกต์ใช้ในการผลิตสินค้า เพื่อสืบทอดทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น นอกจากนี้ในด้านการมีเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐหลาย ๆ หน่วยงานเข้ามาให้การส่งเสริมและสนับสนุน ดูแลกลุ่มสตรีอย่างต่อเนื่อง จะมี ส่วนช่วยพัฒนาและเติมเต็มในส่วนที่กลุ่มยังขาดอยู่ ไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือ ด้านหลักสูตรฝึกอบรม ด้านวัสดุสิ่งของ หรืออุปกรณ์และเครื่องมือในการฝึก อาชีพ สอดคล้องกับการศึกษาของ ปิยะ เพชรสงค์ และคณะ (2555) ที่ระบุว่า การสนับสนุนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยจากภาครัฐและเอกชน รวมทั้งภาคีเครือข่ายกลุ่มอาชีพต่างๆ อย่างต่อเนื่องเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กลุ่ม อาชีพสตรีประสบความสำเร็จ

ดังนั้นกลุ่มสตรีที่มีประสิทธิภาพสามารถดำเนินกิจกรรมด้านอาชีพได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ต้องเป็นกลุ่มที่ให้ความสำคัญกับการที่คนในกลุ่ม มีแนวคิดเดียวกัน หรือมองเห็นอนาคตข้างหน้าร่วมกัน การมีอุดมการณ์ มีวิสัยทัศน์ ถือเป็นสิ่งสำคัญที่จะยึดเหนี่ยวความสัมพันธ์และการรวมตัวของกลุ่ม มีความพยายามในการปฏิบัติหน้าที่ของแต่ละคนจนสุดความสามารถ เพื่อจะ บรรลุอุดมการณ์และวิสัยทัศน์ที่มีร่วมกัน โดยไม่แตกแยก การมีเป้าหมาย เดียวกันหรือมีผลประโยชน์ร่วมกัน จะทำให้สมาชิกในกลุ่มมีทิศทางดำเนินงานที่ สอดคล้องกันเพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายนั้น มุ่งเน้นให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ของ กลุ่มมากกว่าทรัพย์สินหรือสิ่งมีค่าทางวัตถุ เพื่อขัดข้อขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้น ภายหลัง และที่สำคัญ คือ การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในการบริหารจัดการ เป็นเงื่อนไขที่ทำให้สมาชิกมีสำนึกความเป็นส่วนหนึ่งในกลุ่ม และตระหนักใน

ความรับผิดชอบร่วมกัน เกิดการรับรู้ ตัดสินใจและร่วมลงมือปฏิบัติในนามของกลุ่ม หากดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยความโปร่งใส เปิดเผย และมีการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม ก็จะทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็ง การมีกิจกรรมการดำเนินงานของกลุ่มที่มีความเหมาะสมสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของสมาชิก สอดคล้องกับผลการศึกษาของสำนักสร้างชุมชนเข้มแข็ง ชุมชน กรมพัฒนาชุมชน (2560) ที่พบว่า กลุ่มอาชีพสตรีที่มีประสิทธิภาพนั้น จะต้องมีการพัฒนาด้านต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ได้แก่ 1) ด้านการบริหารจัดการ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การแบ่งปันประโยชน์ การกำกับติดตาม ผล 2) ด้านการพัฒนาการผลิต ได้แก่ ปริมาณผลผลิต ผลงานและคุณภาพ ผลผลิตได้ตามเป้าหมาย ความหลากหลายและการพัฒนาต่อยอดของผลผลิต 3) ด้านการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ ได้แก่ การคัดวัตถุดิบที่มีคุณภาพ การใช้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมเป็นฐานในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การออกแบบบรรจุภัณฑ์ และรูปแบบผลิตภัณฑ์ ที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด รวมทั้งมีการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ในการดำเนินงาน 4) ด้านการส่งเสริมการตลาด และการประชาสัมพันธ์ เพื่อเป็นการเปิดโอกาสในการสร้างการรับรู้ และการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอาชีพผ่านสื่อออนไลน์ เช่น เว็บไซต์ เฟซบุ๊ก และอินสตาแกรม เป็นต้น 5) ด้านการจัดสรรผลกำไร เช่น การจัดสรรสวัสดิการ การจัดหาปณิก ค่ารักษาพยาบาล ทุนการศึกษา ค่าตอบแทนคณะกรรมการ ค่าตอบแทนผู้จำหน่ายสินค้า ให้สมาชิกยืมเงินเป็นทุนหมุนเวียน และการปันผล ให้สมาชิก เป็นต้น

นอกจากนี้การมีแผนงานการพัฒนากลุ่มที่ชัดเจนเป็นระบบและมีการพัฒนาตามแผนที่วางไว้อย่างต่อเนื่อง สามารถบริหารจัดการได้ภายในกลุ่ม โดยไม่ต้องพึ่งพิงปัจจัยต่างๆ จากภายนอก ภายใต้การสนับสนุนของผู้นำองค์กร

ชุมชน มีบรรยากาศที่เป็นมิตร มีความเอื้ออาทร สมานฉันท์และสามัคคี จะทำให้เกิดความร่วมมืออย่างมีพลัง การสร้างกลุ่มที่เข้มแข็งในชุมชนเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนากิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มสตรีในชุมชน การมีอาชีพ มีรายได้ และการได้ใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนอยู่กับครอบครัว การได้รับการยอมรับในศักยภาพและคุณค่าของสตรีส่งผลเกิดพลังในการพัฒนาชุมชนและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมอาชีพ

- 1) ควรจัดทำหลักสูตรฝึกอบรมอาชีพในชุมชนให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของสมาชิกกลุ่ม ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความสำเร็จและสามารถนำเอาความรู้และทักษะไปประกอบอาชีพได้
- 2) ควรกำหนดระยะเวลาในการฝึกอบรมอาชีพให้มีความสอดคล้องกับเนื้อหา ความยากง่ายและรายละเอียดของหลักสูตร
- 3) ควรออกแบบหลักสูตรฝึกอบรมอาชีพในชุมชน โดยจัดแบ่งระยะเวลาอบรมออกเป็นช่วงๆ เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมีเวลาในประกอบกิจวัตรในชีวิตประจำวันและประกอบอาชีพหลัก
- 4) ควรเน้นการใช้รูปแบบการปฏิบัติและฝึกทักษะเป็นหลัก โดยมีการเสริมด้านความรู้ ทฤษฎีและวิชาการเท่าที่จำเป็น
- 5) ควรจัดหลักสูตรระยะสั้น เพื่อต่อยอดและเสริมความรู้ให้แก่กลุ่มอาชีพสตรีที่จบโครงการฯ เพื่อให้กลุ่มมีความรู้ใหม่เท่าทันกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน เช่น หลักสูตรการขายของออนไลน์ หลักสูตรรีวิวลสินค้า หลักสูตรการสร้างแบรนด์ และหลักสูตรนักรับมืออาชีพ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะต่อการส่งเสริมศักยภาพกลุ่มอาชีพสตรีในชุมชน

- 1) ควรสนับสนุนให้มีวิทยากรควบคุมและกำกับดูแลการฝึกอบรมอาชีพสตรีในชุมชน ตลอดจนการเป็นพี่เลี้ยงให้คำปรึกษา รวมถึงตรวจสอบคุณภาพผลิตภัณฑ์ที่ทางกลุ่มได้ผลิตหรือรับงานมาทำอย่างเป็นระบบ
- 2) ควรมีการจัดสรรงบประมาณหรือจัดทำโครงการเพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกทักษะอาชีพได้มีโอกาสไปศึกษาดูงานกลุ่มอาชีพอื่นๆ ที่ประสบความสำเร็จ เพื่อสร้างแรงบันดาลใจ และเพิ่มประสิทธิภาพในการฝึกอบรม ตลอดจนการรวมกลุ่มประกอบอาชีพ
- 3) ควรเพิ่มทักษะการใช้เทคโนโลยี และเพิ่มหลักสูตรการตลาด โดยเฉพาะการขายสินค้าออนไลน์ โดยมีพี่เลี้ยงคอยติดตามให้คำแนะนำปรึกษาการดำเนินงาน
- 4) ควรพิจารณาจำนวนสมาชิกในการรวมกลุ่มให้เป็นไปตามความต้องการ/จำเป็นของกลุ่มอาชีพนั้นๆ เพื่อให้การรวมกลุ่มมีประสิทธิภาพสูงสุด
- 5) ควรเชื่อมประสานกลุ่มอาชีพกับสถาบันการศึกษาในพื้นที่ เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏ และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล เป็นต้น เพื่อสร้างคนรุ่นใหม่ที่มีความรู้ความสามารถด้านเทคโนโลยีดิจิทัลเข้าร่วมกลุ่ม
- 6) ควรกำหนดแนวทางการติดตามการวัดและประเมินผลโครงการ เสริมสร้างโอกาสในการดำเนินธุรกิจแก่สตรีเช่นเดียวกับหลักสูตรอื่น เพื่อให้สามารถนำผลไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนการพัฒนาหลักสูตรต่อไป
- 7) ควรพัฒนาความรู้และทักษะในการทำผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอาชีพสตรีในชุมชนที่มีคู่แข่งในพื้นที่ใกล้เคียงและต่างจังหวัด ที่ต่างก็ผลิตสินค้าประเภทเดียวกันใช้วัตถุดิบเหมือนกัน แต่ถ้าจะให้ได้เปรียบในการแข่งขันกลุ่มอาชีพสตรีในชุมชน ต้องได้รับความรู้และความช่วยเหลือในกระบวนการและ

ขั้นตอนของการผลิตที่ต้องการความประณีต ความละเอียด และสวยงามที่ต้องมี
พิถีพิถันหรือผู้เชี่ยวชาญคอยติดตามควบคุม ตรวจสอบคุณภาพชิ้นงานอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว

1) ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้กลุ่มอาชีพสตรีในชุมชน มีช่องทางการขายในระบบออนไลน์รูปแบบต่างๆ ที่สอดคล้องกับสถานการณ์ โดยเฉพาะในสถานการณ์โรคระบาดไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ในปัจจุบัน

2) ควรมีการจัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ในการส่งเสริมศักยภาพของกลุ่มอาชีพสตรี ตลอดจนการพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ และสินค้าให้ได้มาตรฐาน และเพิ่มช่องทางการจำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กรมพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน และสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม

3) ควรมีการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานในกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ที่มีภารกิจในพื้นที่เช่นเดียวกันและเป็นกลุ่มเป้าหมายที่อยู่ในสถาบันครอบครัว เช่น กรมกิจการผู้สูงอายุ กรมกิจการเด็กและเยาวชน เพื่อการพัฒนากลุ่มเป้าหมายในครอบครัวอย่างบูรณาการกัน ในด้านสังคมและเศรษฐกิจ เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของสมาชิกทุกกลุ่มในสถาบันครอบครัว

4) ควรส่งเสริมให้ภาคธุรกิจเอกชน โดยเฉพาะองค์กรชั้นนำที่มีแผนงานหรือกิจกรรมเพื่อสังคม (Corporate social responsibility) ได้มีการจับคู่ดำเนินธุรกิจกลุ่มอาชีพสตรี ซึ่งจะเป็นการเปิดโอกาสให้การยกระดับคุณภาพของกลุ่มอาชีพสตรี ตลอดจนเพิ่มช่องทางการตลาดและจำหน่ายผลิตภัณฑ์มากขึ้น

5) ควรยกระดับศูนย์เรียนรู้การพัฒนาสตรี ให้เป็นศูนย์เรียนรู้ด้านฝึกอาชีพ พัฒนาทักษะอาชีพ เพื่อรองรับบัณฑิตที่ว่างงานและกลับสู่ภูมิลำเนา โดยการจัดหลักสูตรฝึกอาชีพใหม่ๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดและผู้บริโภค โดยศูนย์ต้องลดบทบาทจากผู้ฝึกสอน หรือวิทยากร เป็นบทบาทของผู้ประสานทรัพยากร ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ทั้งในและนอกพื้นที่ หรือต่างกระทรวงเพื่อร่วมมือกัน ส่งเสริมและพัฒนาให้บัณฑิตที่ว่างงานได้มีความรู้และพัฒนาทักษะอาชีพของตน โดยใช้ความรู้และทักษะพื้นฐานที่ตนเองมีอยู่มาปรับใช้ เช่น ทักษะด้านภาษา และเทคโนโลยีดิจิทัล โดยศูนย์ฯ เป็นแหล่งสนับสนุนด้านสถานที่ อุปกรณ์และทำการรวบรวมความรู้ด้านอาชีพใหม่ๆ ไว้ในศูนย์เรียนรู้ (Learning center) เพื่อเป็นประโยชน์ต่อกลุ่มอาชีพสตรีในชุมชนต่อไป

6) ควรกำหนดนโยบายอย่างเป็นรูปธรรมในการบูรณาการการฝึกอบรมอาชีพที่กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว มีความเชี่ยวชาญและประสบการณ์มาอย่างยาวนานกับการพัฒนาต่อยอดด้านการพัฒนาสตรีตามพันธกิจและสถานการณ์ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และสอดคล้องกับกฎหมายใหม่ที่กรมสตรีและสถาบันครอบครัวใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะปัญหาด้านความเหลื่อมล้ำระหว่างเพศที่มีอยู่ในชุมชนและสังคม เพื่อให้สตรีในชุมชนเข้ามามีบทบาทในการเป็นผู้นำทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองสู่สังคมที่เท่าเทียมระหว่างเพศต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2560). *ยุทธศาสตร์การพัฒนาสตรี พ.ศ. 2560-2564*. กรุงเทพฯ: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2558). *รายงานประจำปี พ.ศ.2557 กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- กรรณิการ์ ท่ามา. (2557). *แนวทางการพัฒนากลุ่มอาชีพ : กรณีศึกษากลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์จักสานจากต้นกกบ้านห้วย ตำบลบ้านห้วย อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น*. การศึกษาอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น, วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ระบบสถิติทางการทะเบียน. (2565). *สถิติประชากรแยกรายอายุ*. สืบค้นเมื่อวันที่ 27 มีนาคม 2565, <https://stat.bora.dopa.go.th/stat/statnew/statMenu/newStat/home.php>.
- นภาพรณ พัฒนฉัตรชัย. (2555). *ศักยภาพทางธุรกิจและการสร้างเครือข่ายทางธุรกิจของกลุ่มธุรกิจชุมชน*. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์. สนับสนุนโดยสำนักบริหารโครงการวิจัยในอุดมศึกษาและพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.
- ปิยะ เพชรสงค์. (2553). *รูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มอาชีพเกษตรกรที่ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดนครศรีธรรมราช*. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย.

พิชิต วงศ์คำ. (2551). *แนวทางการบริหารจัดการที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของกลุ่ม
กรณีศึกษากลุ่มสตรีทอผ้าไหม บ้านหนองตาไก่ ตำบลหนองกง
อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.*

สำนักสร้างความเข้มแข็งชุมชน, กรมพัฒนาชุมชน. (2560). *แนวทางการจัดตั้ง
และพัฒนากลุ่มอาชีพ*. สืบค้นเมื่อวันที่ 8 มกราคม 2565.

<http://www.oic.go.th/FILEWEB/CABINFOCENTER23/DRAWER021/GENERAL/DATA0000/00000016.PDF>

Oliva, P. E. (1992). *Developing the curriculum*. (3th ed.). Boston: Allyn and Bacon.

Ornstein, A., & Hunkins, F. (2013). *Curriculum: Foundations, Principles, and Issues*. (6th ed.). Boston, MA: Pearson.

Patphol, M. (2015). *Curriculum evaluation for learning and development*. (3rd ed.). Bangkok: Charansanitwong Printing Co., Ltd.